

Л. В. Паплаўная
Філалагічны факультэт,
кафедра беларускай мовы

**ПРЫМЯНЕННЕ ЛІНГВІСТЫЧНЫХ КОРПУСАЎ
ПРЫ ВЫКЛАДАННІ КУРСА
“СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА”**

Сучасны перыяд развіцця грамадства характарызуецца моцным уплывам на яго камп’ютарных тэхналогій, якія пранікаюць ва ўсе сферы чалавечай дзейнасці, забяспечваюць распаўсюджванне інфармацыйных патокаў у грамадстве, утвараючы глабальную інфармацыйную прастору. Неад’емнай і важнай часткай гэтых працэсаў з’яўляецца камп’ютарызацыя адукацыі.

XXI стагоддзе патрабуе прыняцця новых падыходаў да працэсу навучання. Сёння спецыяліст з вышэйшай адукацыяй павінен свабодна арыентавацца ў сусветнай інфармацыйнай прасторы, мець неабходныя веды і навыкі пошуку інфармацыі. Тэхналогія атрымання і распаўсюджвання новых ведаў на сучасным этапе немагчыма без камп’ютара і сеткі Інтэрнэт.

Пранікненне інфармацыйных тэхналогій у штодзённае жыццё і адукацыю абумовіла з’яўленне новых спецыяльнасцей, напрамкаў у межах ужо існуючых, а таксама новых вучэбных дысцыплін. Адна з іх – корпусная лінгвістыка. З’яўленне новых метадаў даследавання мовы, новых падыходаў у лінгвістыцы апошнім часам асацыіруецца, галоўным чынам, менавіта з корпуснай лінгвістыкай.

Корпусная лінгвістыка – раздзел камп’ютарнай лінгвістыкі, які займаецца распрацоўкай агульных прынцыпаў будавання і выкарыстання лінгвістычных корпусаў (корпусаў тэкстаў) з выкарыстаннем камп’ютарных тэхналогій [1, с. 25].

Сёння корпусную лінгвістыку разумеюць як адносна новы падыход да лінгвістыкі, які мае справу з вывучэннем мовы ў рэальным жыцці з дапамогай камп’ютараў.

Корпусная лінгвістыка займаецца вывучэннем корпусаў тэкстаў як моўных аб’ектаў. У сучаснай лінгвістыцы корпусныя даследаванні ўжо маюць свае традыцыі, прызнаных лідараў, свае навуковыя цэнтры, метады і праблематыку. Свае нацыянальныя корпусы маюць многія славянскія мовы, у тым ліку руская, украінская, польская.

У той жа час беларуская корпусная лінгвістыка – адносна новы напрамак, які яшчэ толькі афармляецца, набывае свае абрысы. На сённяшні дзень яна істотна адстае ад сусветных тэндэнцый развіцця. Гэта звязана перш за ўсё з адсутнасцю ў сетцы Інтэрнэт прадстаўнічага Нацыянальнага корпуса беларускай мовы, а корпус беларускай мовы, створаны выкладчыкамі Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта сумесна з навуковымі супрацоўнікамі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі, не прапануецца ў онлайнавым доступе.

На сённяшні дзень у сетцы Інтэрнэт прадстаўлены ў электронным варыянце корпус беларускамоўных навуковых тэкстаў (Corpus Albaruthenicum) і Паралельны беларуска-рускі, руска-беларускі корпус у складзе Нацыянальнага корпуса рускай мовы. Калі першы з узгаданых корпусаў мае дачыненне да мовы навуковага стылю, то ў складзе Нацыянальнага корпуса рускай мовы прадстаўлены больш за два мільёны словаўжыванняў у выглядзе шэрагу твораў беларускай мастацкай літаратуры і некалькіх перакладаў на беларускую мову. У 2013 г. ў інтэрнэце з’явіўся яшчэ адзін рэсурс – эксперыментальны Беларускі N-корпус. Гэта першая спроба стварэння публічнага агульнага корпуса беларускай мовы. На сённяшні дзень у склад корпуса ўваходзяць падкорпусы газетных тэкстаў і мастацкай прозы.

Лінгвістычны корпус – не толькі звышдакладны інструмент даследавання мовы, але і рэпрэзентатыўны матэрыял, таму наяўныя корпусныя рэсурсы могуць актыўна прымяняцца пры выкладанні курса “Сучасная беларуская мова” для студэнтаў спецыяльнасці “Беларуская філалогія” па накірунках.

Напрыклад, цікавым у прыкладным аспекце можа быць вывучэнне з прыцягненнем корпусных магчымасцей Паралельнага беларуска-рускага корпуса асаблівасцей перакладу дзеепрыметнікаў з беларускай мовы на рускую і наадварот.

Алгарытм прадстаўлення прыкладаў у корпусе наступны:

be | «Мільёны і болей гадоў жыве гэта вера, пачаткі яе
| **загублены** ў цёмным віры прошласці, і да гэтага часу
людскі розум не патрапіў вызваліцца з аблады гэтага
чмучэння... [Якуб Колас. У палескай глушы (1921–1922)]
[омонимия не снята] ←...→

ru | Миллионы и более лет живет эта вера, зачатки ее
| **затеряны** в темном омуте прошлого, и до сих пор
человеческий разум не сумел освободиться из-под власти
этого дурмана. [Якуб Колас. В полесской глуши]
[омонимия не снята] ←...→» [2]

Матэрыялы корпуса дазваляюць выявіць усе магчымыя спосабы перакладу дзеепрыметнікаў з беларускай мовы на рускую: пераклад беларускага дзеепрыметніка даданым сказам у рускай мове, выкарыстанне замест форм рускага дзеепрыметніка прыметніка або назойніка ў беларускай мове, замена дзеепрыметніка ў рускай мове дзеесловам у беларускай мове.

Матэрыялы Паралельнага корпуса дазваляюць таксама прааналізаваць і спецыфіку перакладу з беларускай мовы на рускую кароткіх прыметнікаў, сцягнутых форм прыметнікаў, форм вышэйшай ступені параўнання і выявіць асноўныя тэндэнцыі ва ўжыванні тых ці іншых форм у беларускай і рускай мовах.

Вельмі карысным будзе прымяненне лінгвістычных корпусаў пры вывучэнні лексікалогіі беларускай мовы. Форма запыту па семантычных прыкметах утрымлівае розныя тыпы лексічных значэнняў слова, што падмацоўваецца адпаведным ілюстрацыйным матэрыялам і можа быць выкарыстана на занятках па сучаснай беларускай мове для вывучэння сістэмных сувязей беларускай лексікі: сінаніміі, антаніміі, аманіміі. Апошняя, дарэчы, з'яўляецца адной з самых складаных праблем пры стварэнні корпусаў любой мовы.

Корпус беларускамоўных навуковых тэкстаў *Albaruthenicum* – першая спроба стварэння публічнага вузкасפעцыяльнага корпуса, які мае на мэце распрацоўку даведачнай базы звестак для карыстання лінгвістамі, выкладчыкамі, студэнтамі і інш. Мэта праекта – прадстаўленне шырокай аўдыторыі беларускамоўных навуковых рэсурсаў.

Корпус адыгрывае важную ролю ў апрацоўцы натуральнай мовы і з'яўляецца значным рэсурсам для розных тыпаў адукацыйных праграм, праграм машыннага перакладу для правядзення лінгвістычных даследаванняў у галіне лексікаграфіі, а таксама для распрацоўкі

тэрміналагічнай базы беларускай мовы. Параметры, адлюстраваныя ў корпусе, даюць магчымасць выкарыстоўваць яго ў якасці онлайн-даведніка па лексіцы і граматыцы на практычных занятках па сучаснай беларускай мове.

Такім чынам, дадзеныя лінгвістычных корпусаў неабходна актыўна выкарыстоўваць пры правядзенні практычных і лабараторных заняткаў па розных раздзелах курса “Сучасная беларуская мова”. Гэта будзе садзейнічаць паглыбленню ведаў студэнтаў па прадмеце, а таксама спрыяць іх зацікаўленасці навуковымі даследаваннямі, якія можна праводзіць на аснове лінгвістычных корпусаў.

Літаратура

- 1 Грудева, Е. В. Корпусная лингвистика [Электронны рэсурс] : учеб. пособие / Е. В. Грудева. – М. : ФЛИНТА, 2012. – 165 с.
- 2 Национальный корпус русского языка [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: www.ruscorpora.ru. – Час доступу: 08.02.2016.